

Opportunities

“De sociologie is geen onmogelijke wetenschap, maar wel een zeer moeilijke.” Zo typeren Randall Collins en Michael Makowski, in een nog altijd zeer aanbevolen overzicht van de geschiedenis van de sociologie, ons vak.¹ Dat zijn woorden die we ons wel eens laten ontvallen, als we eerstejaarsstudenten willen bevestigen dat ze de juiste studiekeuze maakten of wanneer we ons willen affirmeren tegenover collega's uit een ander vakgebied.

Wat maakt sociologie zo moeilijk? Dat we het over dingen hebben die iedereen al denkt te weten. Collins en Makowski formuleren dat als volgt: “Ieder van ons beschouwt zichzelf als deskundig wanneer het over de samenleving gaat. In werkelijkheid vormt de sociale wereld een mysterie – extra ondoorgrondelijk doordat we het mysterieuze ervan niet eens zien. De samenleving is een onmiddellijke dagelijkse realiteit. Toch biedt ons lidmaatschap van die samenleving ons even weinig garantie voor een werkelijk begrip van sociale processen als onze onontkoombare lichamelijke borg staat voor een begrip van de fysiologie”.

Het moeilijke zit hem dus op verschillende niveaus. Er is vooreerst het gevaar dat we blind zijn voor wat we als vanzelfsprekend beschouwen. Er is het gevaar dat we de interpretatiekaders die ons door de samenleving worden aangereikt als de enig geldige beschouwen. Er is het omgekeerde gevaar dat we die kaders als irrelevant beschouwen. Er is zoveel dat kan mislopen. Sociologie is geen onmogelijke wetenschap, wel een zeer moeilijke.

In dit nummer gaat het over nogal uiteenlopende onderwerpen: het watervalstelsel in het onderwijs, nationale herdenkingsdagen, tijdsgebruik als distinctiemechanisme, de risicosamenleving, de productie van sociaalwetenschappelijke kennis, studiegelden en de toegankelijkheid van het onderwijs. In elk van deze bijdragen gaat het over dingen die we kennen, maar die toch net iets anders blijken te zijn dan we hadden gedacht.

Sabrina de Regt en Tanja van der Lippe enquêteerden de bezoekers van de in Nederland jaarlijks georganiseerde Bevrijdingsfestivals, oorspronkelijk in het leven geroepen met de bedoeling de Tweede Wereldoorlog te herdenken. Meer dan de helft van de bezoekers geeft, wanneer ze het festivalterrein betreden, aan dat ze aan de Bevrijding in 1945 denken en meer dan negentig procent van de bezoekers zegt het belangrijk te vinden stil te staan bij mensen die niet in vrijheid leven. Wisten we dat dan niet? Misschien. Maar dat die cijfers niet veranderd blijken wanneer bij het verlaten van het festival opnieuw naar hun mening wordt gevraagd, is toch wel verrassend. De Regt en Van der Lippe vinden geen bewijs voor een versterkend effect van festivalbezoek op betrokkenheid bij vrijheid.

Dat het Vlaamse onderwijssysteem gekenmerkt wordt door een rigide onderverdeling in onderwijsvormen en dat tussen die onderwijsvormen een watervalstelsel bestaat, wisten we natuurlijk wel. Lore Van Praag, Simon Boone, Peter Stevens en Mieke Van Houtte leggen niettemin een opmerkelijk mechanisme bloot. Op het einde van het

secundair onderwijs wordt de leerlingenpopulatie in beroepsrichtingen steeds heterogener wat het doorlopen studietraject betreft, terwijl de leerlingenpopulatie in academische richtingen veel homogener is samengesteld. De auteurs tonen aan dat dit de lespraktijk bemoeilijkt, wat tot een negatievere houding ten opzichte van de school en tot meer deviant gedrag kan leiden. Dat maakt het er voor de leerkrachten in beroepsrichtingen uiteraard niet makkelijker op. Zo krijg je een zichzelf versterkend effect.

Gert Meyers en Ine Van Hoyweghen houden ons, sociale wetenschappers, een spiegel voor. Sociologen, stellen ze, hebben een te comfortabel beeld over wat ze zelf doen en onderzoeken. Sociologisch onderzoek is in staat om de realiteit te veranderen; sociologische beschrijving is zelf al een interventie in die realiteit. Aan de hand van drie voorbeelden tonen ze aan dat de productie van sociale kennis, zoals ze dat noemen, “performatief” is: de European Social Survey (ESS) brengt de Europese burger in beeld, de Big Data-infrastructuur daagt praktijken in de verzekeringsmarkt uit, en een controverse over de ‘Doe De Stemtest 2014’ verheldert dat inclusiecriteria nooit neutraal (kunnen) zijn.

Recent overleed Ulrich Beck. Dirk Geldof bespreekt het werk van deze Duitse socioloog die een manier van kijken naar de maatschappelijke realiteit – het perspectief van de risicosamenleving – introduceerde, die intussen gemeengoed en dus “performatief” is geworden. De theorie van de mondiale risicomaatschappij, legt Geldof uit, vormt niet alleen een analysekader, maar is tegelijk ook een appel tot individuele reflectie, tot engagement in het eigen leven en tot maatschappelijk engagement in onze samenleving.

Theun Pieter van Tienoven heeft het in een essay over vrijetijdsgebruik over dingen die we allemaal zullen herkennen. Strikt genomen zouden we minder kunnen werken en er desondanks een levensstijl op nahouden waar onze voorouders alleen van durfden dromen. Dat weten we ook. En toch jagen we onszelf en anderen op en vrezen we niet voor vol te worden aangezien als we op de vraag hoe het met ons gaat niet het vertrouwde “druk, druk, druk” kunnen antwoorden. Wie niet overwerkt is, is niet goed bezig. Van Tienoven legt, aan de hand van een groot aantal denkers over vrije tijd, uit wat er aan de hand is.

Afsluitend is er een discussietekst van Jeroen Huisman over de verhoging van de studiegelden in het hoger onderwijs. Ook dat is een onderwerp waarover we allemaal een mening hebben en waarvan we allemaal denken te weten hoe de vork aan de steel zit. Huisman slaagt er toch in om een nieuw licht op het debat te werpen, door de kwestie te positioneren in de bredere internationale context en door terug te koppelen naar het bestaande onderzoek over de kosten en de toegankelijkheid van het hoger onderwijs.

Gewoontegetrouw hebben we in dit nummer ook een boekbespreking. Jef Deyaert besprak *Geschiedenis van de ongelijkheid* van Peter Scholliers. Ten slotte blikt Wilfried Dumon terug op de loopbaan van onze overleden collega Yvo Nuyens.

“De sociologie is geen onmogelijke wetenschap, maar wel een zeer moeilijke.” Misschien kunnen we aankomende studenten beter een ander perspectief op het vak voorhouden. Sociologie is een vak waarin je nooit bent uitgeleerd, waarin zich steeds

weer nieuwe mogelijkheden aanbieden. Sociologen kunnen daadwerkelijk ongeveer alles tot onderwerp van onderzoek maken, ook de meest voor de hand liggende dingen. De uitdaging bestaat erin ons telkens toch weer op een andere manier naar die vertrouwde dingen te laten kijken. Sociologie zou, in theorie, nooit saai hoeven te zijn. Voor een goede socioloog is alles een mogelijkheid om tot nieuwe inzichten te komen.

Mogelijkheden. Dat is ook het thema van de coverfoto van dit nummer. Fotograaf Jef Deyaert trok met zijn assistent Pim Te Braak naar de Ukkelse “Carrefour de Stalle” – het kruispunt van Stalle voor niet-Brusselaars – en maakte daar deze weer bijzonder mooie afbeelding. Een kruispunt is een mogelijkheid. Soms maak je een keuze als gevolg waarvan je uitkomt waar je zo ongeveer had verwacht uit te komen; soms kies je en kom je ergens waaraan je nooit had gedacht. Voor sociologen houdt elke keuze echter de belofte van avontuur in. Er valt immers altijd wel iets te ontdekken.

Geen onmogelijke wetenschap dus. Wel een moeilijke, nooit een saaie.

Namens de redactie,
Patrick Stouthuysen

Noot

1. Randall Collins en Michael Makowski, *Het verschijnsel Maatschappij. Maatschappijbeelden sinds de 18de eeuw*, Meppel/Amsterdam, Boom, 1983.